

književnik

UDK 316.74:82(049.32)
821.163.41"19"(049.32)

KNJIŽEVNA KULTURA U SRBIJI

MILOŠ NEMANJIĆ, *KNJIŽEVNA KULTURA U
SRBIJI: SOCIOLOŠKI ESEJI I ISTRAŽIVANJA
(1975-2005)*, DRASLAR PARTNER,
BIBLIOTEKA ZAPISI, BEOGRAD 2011.

Ulaskom u drugu godinu druge decenije 21. veka, poželeo sam da konačno budu zatvorena vrata onima koji su zakasnili da se oproste od 20. veka, pa su se celu deceniju potom ubacivali u njega – nekad tako što su naknadnu pamet svog geopolitičkog promišljanja krijumčarili u svoje tobože dnevničke zapise *eo epemja* onog, a nekad tako što su svoja estetska opredeljenja i merila iz tog 20-og pokušali da u ovom, 21. veku, tretiraju, ako i ne kao tuđa, ono kao ne baš sasvim svoja. Smatrao sam važnim da ovo svoje učešće na promociji počnem tom opaskom, za koju – uzgred budi rečeno – znam da neće, ama ni najmanje, pogoditi nikog od mnogih na koje se odnosi, jer su svi oni dobro ograđeni i obezbeđeni od svakog kritičkog viđenja i glasnog im prigovarjanja, pa sam evo i počeo u uverenju da pred ovom knjigom i pred vama moram prvo da istaknem pošten odnos gospodina Nemanjića prema svom naučnom radu, prema vremenu u kojem su nastajali tekstovi sabrani i znalački poređani između ovih korica i, na kraju (ili baš na početku), prema svojim čitaocima i poštovaocima, koji su s manjom ili većom pažnjom pratili njegov naučni rad tokom skoro pola veka. Nisam nažalost jedan od njih (Miša i ja se znamo tek pet ili šest godina, a uz to – kao lirik i satirik – moram da priznam da mi je istorija i bliža, i milija od sociologije), no kako i koliko umem da vidim video sam da u ovoj srećnoj zemlji ima mnogo i naučnika i književnika, čije su nauke i književnosti bile kratkog daha, jer su bili omeđeni ideološkim plotovima, koje sada (ti naučnici i književnici) hitaju da zamene novim, takođe ideološkim, ološkim omeđenostima, pomislio sam da je, razlikujući se od tih i takvih, Milošu Nemanjiću bilo lakše da bude gospodski pošten, jer je skoro sve što je

tvrdio u tekstovima ovde objavljenim, a koji su pisani pre trideset ili čak i četrdeset godina, ostalo da važi i sada: ili kao trajnija vrednost, ili kao verna slika stanja saglasna vremenu u kojem je napravljena. Bilo mu je, kažem, lakše nego mnogima, ali verujem da bi Miša Nemanjić ostao takav i da je surovo vreme pozobalo nešto i od te njegove nauke.

Svestan da bih sa zaista sigurnog mesta čitaoca, koji razume i može s dosta prava da upoređuje ono što je doživeo i doživljava kao (da upotrebim tu Nemanjićevu formulaciju) *književnik po zanimanju* sa onim što je i kako zapisano u ovoj knjizi, mogao lako da skliznem na nesigurno polje, naročito ako bih recimo namumio da poredim ovog sa drugim autorima ovde i u svetu, opredelio sam se da govorim samo o onom što je na mene ostavilo posve jak utisak, a to su poglavlja: *Književno zanimanje i poziv, Kulturološki diskurs savremene srpske književnosti, Društveni i umetnički smisao književnih nagrada* i celo treće poglavlje *Čitalaštvo*, mada sam i u poglavlju o prevodilaštvu i u onom o autorovom ličnom književnom iskustvu nalazio dosta razloga da posle ove knjige zavirim i u neke druge, one za koje sam mislio da su izvan mojih preokupacija u poslu kojim se bavim.

U tekstu *Književno zanimanje ili poziv* – podimo eto baš od toga – vidim da je Nemanjić (sredinom 70-tih) našao da je od 389 članova Udruženja književnika Srbije tek 75 književnika koji ne obavljaju i neki drugi posao, nego žive samo od svog književnog rada. Sociološki pristup toj činjenici, dakle Nemanjićeva dalja istraživanja i analiziranja uloge izdavača, mecenatstva i književnih nagrada, dali su rezultat na koji se može s istim uverenjem gledati i danas, mada bi bilo zanimljivo istražiti šta se to sve, kako i zašto izdogađalo kad je taj odnos 75:389 i, rekao bih dobar, obećavajući procenat 19,28%, danas spao na jedva 6,11%.

Da li je zaista došlo vreme da se glad za vlašću može utoliti samo slepom poslušnošću vlasnicima stranaka i partija, pri čemu su ključni resori sile i novca, a kultura i umetnost skrajnuti su do nebrige ili još gore od drskog, bahatog izjednačavanja s kafanskim pevanjem i namigivanjem? Jesu li izdavači namerno dovedeni do stanja u kojem očekuju i dobijaju mogućnost da im pisac plaća da mu objave knjigu, umesto da oni plaćaju piscu? Koliko u tom srozavanju procenta književnika, koji su to i po zanimanju, učestvuje ekonomska kriza (što u svetu, što mnogo više kod nas), a koliko promena psihologije potencijalnih mecena, promena koja ih baca u bolest, u neizlečivu gramzivost? Kada se na sva ta pitanja dodaju muke i nevolje s književnim nagradama, pri čemu je prevelik broj i premalen značaj samo deo problema, u vertikalni gluposti, začetoj verovanjem da istorija počinje četrdeset prve, pa isto takvim uverenjem da počinje

Osmom sednicom CK SK Srbije, a tek ovim tako transparentnim ubedenjem da istorija počinje Petog oktobra, dolazimo do jada u kojem država, odnosno ovo što na državu liči, obilato pomaže izdavačke kuće čiji su vlasnici pripadnici vladajuće boje, i do jada i čemera u kojem su nedopustivo retki slučajevi mecenatstva rezervisani samo za izdavaštvo vladajuće boje, a obaška što su i žiriji književnih nagrada uglavnom isto tako namazani, te smo uz žutu štampu dobili i žutu književnost.

Nemanjić je podrobno istražio sve nivoe i sve aspekte odnosa književnika i izdavača, izdavača i mecenatstva, društvenog valorizovanja književnih dela i sve poželjne i nepoželjne pojave u radu žirija književnih nagrada. Kad je ovo poslednje u pitanju, u odgovoru je činjenica da su vanestetska merila i danas u skoro identičnom intenzitetu, iako su strane danas prividno promenjene. Naravno, problem nije samo kod države, koja propisuje pravila ponašanja, i vlasnika kapitala, koji ta pravila izvitoperuju po potrebi svojih manipulacija i mahinacija; ima i kod književnih stvaralaca nedostojnih želja i pokušaja, a najčešća je i najizraženija želja, sad već i nagon da na terazijama vremena uvek uskaču u tas poltronstva aktuelnoj političkoj vlasti – kako onoj socijalističkoj, tako i onoj petooktobarskoj, pa i ovoj postpetooktobarskoj. Zadivljujuća je brzina kojom je osnovana i na „finansijsku sisu“ nove vlasti prikopčana novorežimska književnička udruga, narečena lepo *Srpsko književno društvo*. Kada bi (Bože, pravde) došlo do promene u politici ove srećne zemlje, opet bi ti isti bili takvi, ali to je izgleda tema više za psihologiju i psihijatriju, nego za sociologiju.

Posebno su u ovoj knjizi zanimljivi tekstovi u poglavlju *Čitalaštvo*, naročito s ovog mog aspekta upoređivanja stanja u onom tzv. jednounmnom vremenu s ovim samo prividno različitim, prividno, jer je razbijanjem druge Jugoslavije jednounmlje samo razdeljeno na bezbroj malih jednounmlja, te je, u odsustvu svesti o interesima celine, svaki mali interes nadrastao zajednički, što je u oblasti bibliotekarstva, uz namerna ili nenamerna, ali jednako neumna delovanja, proizvelo golema štetočinstva, veća čak i od bahate politike, u kojoj lična i stranačka glad ne ostavlja narodu ni najmanje mogućnosti da finansira svoje kulturne potrebe.

Knjiga se danas i ovde kupuje isključivo u samoodbrani, kad to ne može da se izbegne, a svaki izuzetak je na nivou podvizavanja dostojnog oreola mučeništva.

U pogovoru ovoj knjizi socioloških eseja Miloša Nemanjića, gospodin Nedić, u pasusu u kojem razmatra Nemanjićevo ispitivanje fenomena čitanja, veli da se „određeni broj istraživačkih zaključaka odnosi i na današnje vreme, jer proizlazi iz *trajnijih*

društvenih i pojedinačnih potreba za kulturnim i duhovnim komuniciranjem“ i sad kad tu trajnost postavimo uz nespремnost ove vlasti da odustane od više nego agilne spremnosti da neguje i podstiče prosečnost i površnost, i da obilato nagrađuje svaki oblik pretvaranja umetnosti u zabavu i samo zabavu, stičemo do uverenja da bi ova knjiga – merena aršinom podele na funkcionalne i nefunkcionalne – mogla da bude i u funkciji, tj. da postane neka vrsta alternativnog ili dopunskog udžbenika, kako za one koji žive od zanata književničkog, tako, a možda i više za one koji književnoj kulturi u Srbiji pristupaju s pozicije vlasti.

U ovoj Srbiji, u Srbiji pod okupacijom Evropske unije, u Srbiji čija vlast, ispunjavajući uvek neke nove naloge Brisela i Vašingtona, nema vremena da se bavi narodom čak ni na nivou obezbeđivanja uslova za puko preživljavanje, za makar minimalno odmicanje od granice biološkog opstanka, a kamoli da stvara i stvori uslove za slobodan razvoj i razmah kulture i umetnosti, u neprilici smo da sve češće poredimo ono što je nekad bilo sa ovim što ne biva i što biti ne može, pa gotovo da se nameće, kao obaveza, srpskim sociolozima da svoja istraživanja i analize muzičke i likovne kulture u Srbiji s kraja 20. i početka 21. veka zberu i objave ovako gospodski pošteno kako je Miloš Nemanjić dao svoja istraživanja i analize književne kulture u Srbiji toga vremena.

